

3. *Ḥadâ'ıku'l-envâr ve cilâ'ü'l-kulûb ve'l-ebşâr fi's-şalâti ve's-selâm 'ale'n-nebiyyi ve 'alâ âlihî ve şahbihi'l-ahyâr.* Sekiz bölümden meydana gelmektedir (el-Hizânetü'l-melekiyye [Rabat], nr. 942).

4. *Risâletü't-teveddüd ve't-tehâbüb (Âdâbü's-şoḥbe).* Bir mukaddime, iki bölüm ve bir hâtimeden meydana gelmekte olup (Dârülbeyzâ 1408/1987) birinci bölüm "ülfet ve kardeşliğin fazileti, faydaları ve şartları", ikinci bölüm "sohbet hukuku" başlığını taşımaktadır.

İbn Ardûn'un günümüze ulaşan diğer eserleri de şunlardır: *Şerhu esmâ'illâhi'l-hüsnâ* (el-Hizânetü'l-melekiyye [Rabat], nr. 5696); *Şerhu Manzûmeti'l-ıdde* (Hocası Hebtî'nin bir manzumesinin şerhidir; el-Mektebetü'l-âmme [Titvân], nr. 654); *Manzûme fi âdâbi'l-cimâ'* (el-Mektebetü'l-âmme [Titvân], nr. 126); *Ecvi-be fi'l-fıkh* (el-Hizânetü'l-âmme [Rabat], nr. 1698 D); *Kitâb fîmâ lâ büdde li'l-İbâdeti min i'tikâdih* (el-Hizânetü'l-âmme [Rabat], nr. 1026 K); müellifin diğer eserleri için bk. Ömer b. Abdülkerîm el-Cîdî, s. 214-218).

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Ardûn, *Âdâbü's-şoḥbe* (nşr. Ömer b. Abdülkerîm el-Cîdî), Dârülbeyzâ 1408/1987, neşreden giriş, s. 7-25; İbnü'l-Kâdî, *Cezvetü'l-ıktibâs*, Rabat 1973, I, 160; Serkis, *Mu'cem*, I, 180; Brockelmann, *GAL Suppl.*, II, 693; Mahlûf, *Şeceretü'n-nür*, s. 286; Zirikî, *el-A'lâm*, I, 108; Kehlâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifin*, I, 199; Hacvî, *el-Fikrû's-sâmî*, II, 271; Abdülkâdir el-Âfiye, *el-Hayâtü's-siyâsiyye*, Muhammediye 1402/1982, s. 222-223, 335-338; Abdülazîz Binabdullah, *Ma'lemetü'l-fıkhî'l-Mâlikî*, Beyrut 1403/1983, s. 89; Ömer b. Abdülkerîm el-Cîdî, *İbn 'Ardûn el-Kebîr: hayâtühü ve âşârühü*, Dârülbeyzâ 1407/1987, tür.yer.

M. KÂMİL YAŞAROĞLU

İBN ARRÂK, Ebü'l-Hasan
(Abu الحسن ابن عراق)

Ebü'l-Hasen Nûruddin (Sa'düddin)
Ali b. Muhammed
b. Ali el-Kinânî ed-Dımaşkî
(ö. 963/1556)

Tenzihü's-şerî'a adlı eseriyle tanınan muhaddis, fakih ve kıraat âlimi.

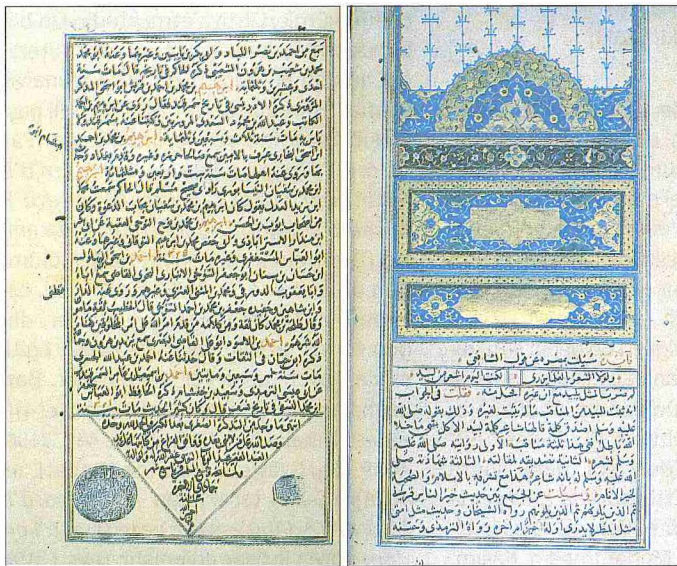
7 Zilhicce 907'de (13 Haziran 1502) Beyrut'ta doğdu. Büyük dedesine nisbetle İbn Arrâk diye tanındı. Bu künyenin İbn İrak şeklinde söylenişi doğru değildir. Çerkez emirlerinin soyundan gelen babasının Şâzeliyye tarikatının Arrâkıyye kolunun pîri olması ve İbn Arrâk diye tanınması da bunu göstermektedir. İbn Arrâk Dımaşk'ta büyüdü. Kur'an'ı ezberledikten sonra çeşitli ilimlere dair pek çok kitap okudu ve bunların da bir kısmını ezberledi. Kıraat ilimlerini babasının talebeleri olan Ahmed b. Abdülvehhâb ve Mahmûd b. Humeydân el-Medenî'den öğrendi. Şemseddin b. Muhammed b. Zeyneddin el-Kattân'dan aşere okudu. 924'te (1518) babasıyla birlikte hac vazifesini yerine getirdikten sonra Medine'ye yerleşti; Mescid-i Nebevî'nin imam ve hatipliğiyle görevlendirildi ve bu görevini ölümlüne kadar sürdürdü. Çeşitli ülkelere seyahatler yaptı. Anadolu'ya gittiği sırada Dımaşk'a ve Halep'e de uğradı. Dönüşünde bir müddet Dımaşk'ta kaldı ve bu arada Kudüs'ü ziyaret etti (947/1540). Ardından Mısır'a gitti. Anadolu'da bulunduğu esnada işitme duyusunu kaybetti. Bazıları onun müzik dinlemeye son derece düşkün olduğunu, babası müzik dinlemesini yasakladığı halde buna aldırmadığı için Allah tara-

findan bu şekilde cezalandırıldığını ileri sürmüşlerdir.

İbn Arrâk hadis, fıkıh ve kıraat ilimlerinde söz sahibi bir âlim olduğu gibi ferâiz, matematik, astronomi ve edebiyatla da meşgul olmuş, ayrıca şiir yazmış ve güçlü bir şiir tenkitçisi olarak tanınmıştır. Tasavvufta babasına intisap etmiş olup Muhyiddin İbnü'l-Arabî'ye hayranlık duyduğu, Dımaşk'ta bulunduğu sırada onun kabrini ziyaret ettiği bilinmektedir.

Son derece zeki, vazifesine düşkün, mütevazi bir insan olarak bilinen İbn Arrâk'ın Dımaşk'ta kahve içme âdetini yaygınlaştırdığı, babasının ise kahve içmenin uygun olmadığı görüşünü savunduğu belirtilmektedir. Halep'e geldiği zaman Râdiyyüddin İbnü'l-Hanbelî kendisinden kahve içmenin meşrû olup olmadığı konusunda fetva istemiş, o da ölçüyü kaçırmamak şartıyla bunun meşrû olduğunu bir şiirle bildirmiştir. İbn Arrâk Medine'de vefat etti.

Eserleri. 1. *Tenzihü's-şerî'a'ti'l-merfû'a 'ani'l-ahbâri's-şerî'ati'l-mevzû'a*. Müellif, Ebü'l-Ferec İbnü'l-Cevzî'nin *el-Mevzû'âtı* ile Süyûtî'nin *el-Le'âli'l-maşnû'a*'sını ihtisar edip onlarda bulunmayan birçok mevzû hadisi de ilâve etmek suretiyle meydana getirdiği bu eserini Kanûnî Sultan Süleyman'a takdim etmiştir. Kitapta uydurma hadisler konularına göre sıralanmış, baş tarafa da hadis uyduran râvilerin isimleri alfabetik olarak kaydedilmiştir. Eser, Abdülvehhâb Abdülâtîf ve Abdullah Muhammed es-Siddîk'in tahkikiyle iki cilt halinde basılmıştır (Kahire 1375, 1383). 2. *et-Tezkiretü's-şuğrâ*. Edebî ve tarihî birtakım bilgiler ihtiva eden eserin bir nüshası Köprülü Kütüphanesi'nde bulunmamaktadır (Fâzıl Ahmed Paşa, nr. 1226). 3. *eş-Şirâtü'l-müstakim ilâ me'ânî bismillâhırrahmânirrahîm*. Eser Aydınlı Muhammed b. Bilâl tarafından Rüstem Paşa adına Türkçe'ye çevrilmiştir (*Keşfü'z-zunûn*, II, 1077). 4. *Neşrü'l-İleâ'if fi kuṭri't-Ṭâ'if*. Üç bölümden meydana gelen eserde Tâif'in önemi, Hz. Peygamber'in Tâif'e gidişi, Vec vadisi ve orada yaşayan Abdullah b. Abbas ile Muhammed b. Hanefiyye'nin fazileti ve Tâif'in önemli yerleri hakkında bilgi verilmiştir. Eseri Osman Mahmûd es-Sînî yayımlamıştır (baskı yeri yok, 1406/1986). 5. *Şerhu Şahîhi Müslim*. Kastallânî'nin *Şahîh-i Buḥârî* şerhine benzeyen bir çalışma olduğu belirtilmektedir. 6. *Şerhu'l-'Ubâb*. Ahmed b. Nâsir el-Bâûnî tarafından yazılan Şâfiî fıkıhına dair *el-'Ubâb* adlı eserin (a.g.e., II, 1122; Brockelmann, *GAL Suppl.*, II, 12) şerhi olup tamamlanmamıştır. İbn

İbn Arrâk'ın *et-Tezkiretü's-şuğrâ* adlı eserinin ilk ve son sayfaları (Köprülü Ktp., Fâzıl Ahmed Paşa, nr. 1226)

Arrâk'ın *Tehzîbü'l-âkvâl ve'l-a'mâl ve Muhtaşaru Rihleti İbn Rüşeyd* adlı iki eserinin daha bulunduğu kaydedilmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Arrâk, *Tenzihü's-şerî'a*, Abdülvehhâb Abdülatîf'in girişi, s. s-k; Abdülkâdir el-Ayderûsî, *en-Nürü's-sâfir*, s. 174-179; Gazzî, *el-Kevâkibü's-sâ'ire*, II, 197-199; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, VIII, 337-338; *Keşfü'z-zunûn*, I, 494, 514; II, 1077, 1122; *Hediyetü'l-ârifîn*, I, 746; *İzâhu'l-meknûn*, II, 648; Brockelmann, *GAL*, II, 513; *Suppl.*, II, 534; Zirikî, *el-A'âm*, V, 12, 165; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifîn*, VII, 218; Kettânî, *er-Risâletü'l-müstetrafe*, s. 113; Cezzâr, *Medâhîlül-mü'ellifîn*, II, 988-989; M. Habîb el-Hîle, *et-Târîh ve'l-mü'errihûn bi-Mekke*, London 1994, s. 213-216.

 SELMAN BAŞARAN

İBN ARRÂK, Muhammed b. Ali

(ابن عراق، محمد بن علي)

Ebû Ali Şemsüddîn Muhammed b. Ali b. Abdirrahmân b. Arrâk ed-Dimaşkî (ö. 933/1526)

Şâzelîyye tarikatının Arrâkiyye kolunun kurucusu.

878'de (1473) Dimaşk'ta doğdu. Bir Çerkez emîrinin oğludur (Taşkôprizâde, s. 353). Bazı çağdaş kaynaklarda (Zirikî, VI, 290; *DMBİ*, IV, 218) lakabı İbn İrâk şeklinde kaydedilmiştir. Ömer ed-Dârânî, İbrâhîm el-Kudsî gibi hocalardan Kur'an ve tecvid, Zeyneddin el-Arafâde adlı bir âlimden matematik dersleri alan İbn Arrâk, üç yıl yanında kaldığı Ömer es-Sayhûnî'den hat sanatını öğrendi. 895'te (1490) babası ölünce onun bazı işlerini takip etmek için Beyrut'a gitti. Burada Allah'ın velî kullarından olduğunu duyduğu Şeyh Muhammed er-Râik ile tanıştı. Bu zat

kendisine Beyrut'ta Şeyh Affân, Trablus'ta Şeyh Yâsir, Sayda'da Şeyh Ömer ile de görüşmesini tavsiye etti. Daha sonra Dimaşk'a dönerek avcılık, binicilik, satranç gibi sporlarla meşgul olmaya ve eğlencelerle dolu bir hayat sürmeye başladı. Bir süre sonra dinî hayata yönelen İbn Arrâk dinî ilimleri öğrenmeye girişti. 904 (1499) yılında Şâzelî şeyhi Ali b. Meymûn'a intisap etti. Ağır riyâzet ve mücâhedelerle dolu bir seyrül sülûk dönemi yaşadı. Ertesi yıl Mısır'a giderek Celâeddin es-Süyûtî, Şeyh Abdülkâdir ed-Deştûtî, Ebû'l-Mekârim el-Heytî, İbn Habîb es-Safedî gibi âlim ve şeyhlerle tanıştı, onların meclislerine katıldı. Ardından Dimaşk'a döndü. Şeyhi Ali b. Meymûn'un Bursa'dan Hama'ya geldiği 911 (1505) yılına kadar Hama'da ikamet eden İbn Arrâk bir yıl daha burada kaldıktan sonra şeyhinin izniyle Beyrut'a dönerek irşad faaliyetine başladı. Kısa sürede yirmi dört kitap kaleme aldığı öğrenen şeyhi Ali b. Meymûn bir mektup göndererek onu Dimaşk'a çağırdı ve çok kitap yazmamasını tavsiye etti (913/1507). Birkaç yıl Dimaşk civarındaki Sâlihiyye'de ikamet ettikten sonra Ali b. Meymûn'un bulunduğu Mecdelmauş'a gitti ve onun vefatına kadar (917/1511) burada kaldı. 923 (1517) yılında Beyrut'a bir tekke açan İbn Arrâk ertesi yıl hacca gitti. Bir daha Beyrut'a dönmeyip Medine'ye yerleşti ve irşad faaliyetini burada sürdürdü. 24 Safer 933 (30 Kasım 1526) tarihinde Mekke'de vefat etti.

Şâzelîyye tarikatının Suriye bölgesindeki en büyük temsilcilerinden biri olan İbn Arrâk, bu tarikatın kendi adına nisbet edilen Arrâkiyye kolunun kurucusudur. Tarikat XVII. yüzyılda Hicaz bölgesinde de yaygınlık kazanmıştır. İbn Arrâk'ın oğlu Ebû'l-Hasan Ali (ö. 963/1556), mevzû ha-

disler konusunda *Tenzihü's-şerî'a* başlıklı önemli bir eser telif etmiştir.

Eserleri. İbn Arrâk'ın nüshaları tesbit edilen belli başlı eserleri şunlardır: *el-Evrâd* (Süleymaniye Ktp., Lala İsmâil, nr. 246); *Hidâyetu's-sekaleyn fi fazli'l-Haremeyn* (Süleymaniye Ktp., Hekimoğlu Ali Paşa, nr. 941/3); *Keşfü'l-hicâb (Hediyetü'l-ârifîn*, II, 232; Brockelmann, *GAL*, II, 437); *Mevâhibü'r-rahmân fi keşfi 'avrâti's-şeytân* (Brockelmann, *GAL*, II, 437); *Te'dîbü'l-âkvâl ve tehzîbü'l-a'mâl* (Fuâd Seyyid, I, 117); *Risâle fi ehli't-tırîk* (a.g.e., I, 371). *Risâletü İbn 'Arrâk ile's-şûfiyye* (M. Riyâd el-Mâlih, III, 615-616); *Vaşıyyetü'l-muntazar* (a.g.e., III, 165; Fuâd Seyyid, III, 200); *el-Kavâ'idü's-şer'iyye li-sâliki't-tırîkati'l-Muhammediyye* (a.g.e., II, 221); *Cevheretü'l-gavvâs ve tuhtetü ehli'l-ihtisâş* (Ahlwardt, I, 161); *'Akîdetü İbn 'Arrâk (İzâhu'l-meknûn*, II, 116). Kaynaklarda adı geçen diğer eserleri şunlardır: *es-Sefînetü'l-Arrâkiyye fi libâsi'l-hurkati's-şûfiyye*, *Sefînetü'n-necât*, *Risâle fi şifâti evliyâ'llâh*, *el-Minehu'l-âmmiyye ve'n-nefehâtü'l-Mekkiyye*.

BİBLİYOGRAFYA :

Taşköprizâde, *eş-Şekâ'ik*, s. 353-354; Mecdî, *Şekâik Tercümesi*, II, 358; Gazzî, *el-Kevâkibü's-sâ'ire*, I, 59-68; Abdülkâdir el-Ayderûsî, *en-Nürü's-sâfir*, s. 174-179; *Keşfü'z-zunûn*, II, 1358; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, VIII, 196-199; Nebhânî, *Kerâmâtü'l-evliyâ'*, I, 301; Ahlwardt, *Verzeichnıs*, I, 161; *İzâhu'l-meknûn*, II, 17, 18, 116, 719; *Hediyetü'l-ârifîn*, II, 232; Brockelmann, *GAL*, II, 332, 436, 437; *Suppl.*, II, 461; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifîn*, XI, 21; Fuâd Seyyid, *Fihrisü'l-mahtûtâti Dâri'l-kütübü'l-Misriyye*, Kahire 1375/1956, I, 117, 371; II, 221; III, 200; J. S. Tringham, *The Sufi Orders in Islam*, Oxford 1971, s. 89-90; M. Riyâd el-Mâlih, *Fihrisü mahtûtâti Dâri'l-kütübü'z-Zâhiriyye: e't-şavvuf*, Dimaşk 1398/1978, I, 615-616; II, 165; Zirikî, *el-A'âm* (Fethullah), VI, 290; Ömer Abdüsselâm Tedmürî, *Meusû'atü 'ulemâ'i'l-müslimîn fi târihi Lüb-nâne'l-İslâmî: el-kısmü's-sânî*, Beyrut 1411/1990, IV, 91-97; Nihat Azamat, "Ali b. Meymûn", *DİA*, II, 411-412; "İbn 'İrâk", *DMBİ*, IV, 218-219.

 MEHMET DEMİRCİ

İBN ASÂKİR, Ebû Mansûr

(أبو منصور ابن عساکر)

Ebû Mansûr Fahrüddîn Abdurrahmân b. Muhammed b. el-Hasen ed-Dimaşkî (ö. 620/1223)

Şâfiî fakihî ve hadis âlimi.

550 Recebinde (Eylül 1155) doğdu. Amcaları Ebû'l-Kâsım İbn Asâkir ve Sâinüddin İbn Asâkir ile İbn Ebû Asrûn, Abdurrahman b. Ebû'l-Hasan ed-Dârânî, Ebû'n-

İbn Arrâk'ın *Hidâyetu's-sekaleyn* adlı eserinin ilk iki sayfası (Süleymaniye Ktp., Hekimoğlu Ali Paşa, nr. 941/3)

